

T Ü R K T A R İ H K U R U M U

BELLETEN

Cilt: XXI

Ekim 1957

Sayı : 84

IX. *Doğumunun 80. Yıldönümü Dolayısıyla Ziya Gökalp ve Açılan Ziya Gökalp Müzesi*, Diyarıbakır'ı Tanıtma Derneği Neşriyatı, Nu. 3, Gökalt Külliyyatı, Nu. 4, İstanbul, Işıl Matbaası, 1956, 240 Sayfa, Sekiz Lira.

Gökalt'ın doğup büyüdüğü ev 60,000, kaimpederine ait selâmlık dairesi 27,000 liraya Diyarıbakır Valiliği ve Belediyesi tarafından satın alınarak 1953'de Maarif Vekâleti'ne Ziya Gökalt Müzesi te'sis olunmak üzere devredilmiştir. Eserin birinci bölümü bu hususta girişilen teşebbüslere ayrılmıştır (S. 6-47). Bu kısımda Ziya Gökalt Müzesi'ni açma komitesini teşkil eden ondört kişinin adı, adresi, açılış merasimine davet edilen ellibir zatın adı, adresi, gönderilen davetiye metni, müzenin açılabilmesi için yapılması gereken şeyler hakkında komite başkanlığına verilen rapor, rapor üzerinde çalışmalar ve alınan neticeler, açılış programı, Gökalt'ın doğumunun 80. yıldönümüne rastlayan müzenin açılış merasiminde Fahreddin Kırcıoğlu'nun, Dr. Refik Erer'in, Tekirdağı Millet Vekili Ferid Alp İskender'in açış nutuklarının metni, Diyarıbakır Orduevi'nde tertip olunan Gökalt gecesi, merasime iştirak edemeyen kimselerin ma'zeret, tebrik ve teşekkür mektuplarının, bunlara verilen cevapların metni, müzeye armağan olunan şeyler, bunları gönderenlere yazılan teşekkür mektupları yer alıyor.

Eserin ikinci bölümü, 80. yıldönümü münasebetiyle verilen konferanslara ve neşriyata ayrılmıştır (S. 48-103). Mehmed Emin Erişirgil'in, Hukuk Fakültesi'nde, A. Nüzhet Göksel'in, Dr. Cahid Tanyol'un, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nun Türkiye Muallimler Birliği'nde verdikleri konferans metinleri ile, Ankara, İstanbul, Diyarıbakır ve Kars gazetelerinden nakledilen neşriyatı bu kısımda buluyoruz.

En Yakınlarının Kalemile Ziya Gökalt başlıklı üçüncü bölüm (S. 104-147)'de Mehmed Ali Ayni, Nihad Gökalt, Fuad Köprülü, Seniha Göksel, Hürriyet Gökalt, Ali Nüzhet Göksel'e ait sekiz yazı vardır. Bunlardan, Seniha Göksel'in annesi Vecihe Hanım'a ait hâtraları, Hürriyet Gökalt'ın *Bütün Türk Çocuklarının Babası Ziya Gökalt*, A. Nüzhet Göksel'in *Ziya Gökalt'ın Malta Dönüşü Çeşitli Faaliyetlerinden Gece Dersleri, Gençlik Derneği ve Küçük Mecmua* başlıklı yazıları dışında kalanlar esere, evvelce neşroldukları mecmua ve gazetelerden nakledilmiştir. Seniha Göksel, annesine ait kıymetli hâtrataında, "Babamın anneme yazdığı mektuplarını içinde bulunan bu şiiri hâfizamda kalan şekliyle veriyorum" diyor ve *Erenlerin Aşkı* başlıklı,

Sevdiğim, ben seni bir yıldız gibi
Temâşa ederim hayran uzaktan.
Ne ben bir erkeğim, ne sen kız gibi,
Aşkınla yükseldim Arş'a topraktan.

mısralarıyla başlayan altı kıt'adan ibaret bu şiirin tam metnini de neşrediyor. Aynı şiiri, yanyana üç yıldız imzasıyla *Büyük Mecmua*'da görmüş, Gökalt'e ait olduğunda

tereddüt ettiğimiz için Türk Tarih Kurumu'nun neşrettiği külliyyatın *Şiirler ve Halk Masalları*'na ayrılan birinci cildine almamıştık²⁴; *Büyük Mecmua*'da bu seriye dahil *Erenler Nasihati*, *Erenler Aşkı*-III. başlıklı iki şiir daha mevcuttur²⁵; Seniha Göksel'in neşrettiği şiir gibi, bunların da Gökalp'in olması muhtemeldir. Mütefekkirimizin şimdiye kadar bilinmeyen şiirlerine, Ali Nüzhet Göksel'in," Gökalp'in Diyarıbekir'de bulunduğu sırada küçük kızı Türkân'a yazıp ezberlettiği"ni kayt ve neşrettiği bir kıt'ayı da ilâve edebiliriz (S. 146).

Eserin IV. bölümü M. Fahreddin Kırzıoğlu tarafından yazılmıştır (S. 148-240). *Ziya Gökalp Müzesi Kılavuzu*, *Gökalp Ailesi Kütüğü*, *Ziya Gökalp'in Kronolojisi ve Gökalp Albümü* umumî başlığı, IV. bölümde bu esaslar üzerinde durulacağını anlatmakla beraber, muhteviyatın, (1) Ziya Gökalp Müzesi Olan Konağın Tarihçesi, (2) Ziya Gökalp'in Atalarına Ait Vesikalar, (3) Gökalp'in Aile Kütüğü, (4) Müzedeki Ziya Gökalp'e Ait Vesikalar ve Eşya, (5) Ziya Gökalp'in Kronolojisi, (6) Gökalp Albümü kısımlarına ayrıldığını görüyoruz. Tertip bakımından bu karışıklık, önce *Kara-Âmid* dergisinde tefrika edilen yazının vesikalar ele geçtikçe fâsılalı zamanlarda kaleme alındığından, neşri hususunda aceleden, üzerinde durduğumuz esere nakledilirken gözden geçirilmeyişinden ileri gelmiş olabilir. Müellif bilhassa Gökalp ailesinin müzeye hediye ettiği vesikalardan faydalanmıştır. Asılları Ali Nüzhet Göksel'de bulunan ve henüz müzeye tevdi olunmayan vesikalardan, Nihad Gökalp'in hâtıralarından da istifade eden müellif, bunlardan bazılarının daha önce neşredildiğine işaret etmemektedir; msl., Gökalp'in idadî tasdiknamesi, A. Nüzhet Göksel'in, 3 Eylül, 131 tarihli kararname metni ile, Diyarıbekir'den ayrılıp Selânik'de gidişini aydınlatan vesika ise Şevket Beysanoğlu'nun eserinde mevcuttur²⁶. Şiirlerde,

Mi'yâr-i me'ânî-i Fûrs'e mecma

*

Manzume-i sâmiyye-i celile

*

Yapdı bir âsâr-nev her gez rûhu handan ola

gibi okunuşca yanlış, vezince hatalı mısra'lar bulunmakla beraber,²⁷ M. Fahreddin Kırzıoğlu'nun yazısı, Gökalp'in ailesi ve hayatı hakkında bugüne kadar neşrolunan eserlere göre malzeme bakımından en zenginidir.

Ziya Gökalp ve Yeni Açılan Ziya Gökalp Müzesi adlı eserin I. ve II. bölümlerinde, kanaatimize göre lüzumsuz birçok yazılar yer almaktadır; bilhassa, açılış merasimine

²⁴ Nu. 13, 16 Teşrinievvel, 1919. *Büyük Mecmua* ile Seniha Göksel neşri arasındaki fark ilkinde vezni bozuk olan *Ben her zaman âşık, sen her zaman dilber* mısraındaki *zaman* kelimesi yerine *dem* kelimesinin mevcudiyeti, böylece vezin hatasını ihtiva etmemesidir.

²⁵ Nu. 14, 3 Teşrinievvel, 1919. Aynı nüshada, bu iki şiirin altında ve yanyana üç yıldız imzalı *Hani* başlıklı bir şiir daha vardır.

²⁶ S. 194, 231, 197, 200; krş., *Ziya Gökalp ve Basılmamış Yedi Eseri*, s. 75; *Ziya Gökalp'in İlk Tazı Hayatı*, s. 154 v. d., s. 16.

²⁷ S. 164, 174.

dâvet edilen elliden fazla kimsenin isim ve adreslerinin, dâvetiyelerle, bunlara cevaben yazılan bütün mâzeret, tebrik, teşekkür mektuplarının, Gökâlp'in sekseninci yıl dönümü münasebetiyle mecmua ve gazetelerden naklen bazıları hiçbir kıymet ifade etmeyen yazıların neşrinde bir fayda göremiyoruz; *En Yakınlarının Kalemîyle Zîya Gökâlp* adlı III. Bölüm'de olduğu gibi bir kıymet ifade eden yazılar seçilip, diğerlerine dair bibliyografik malûmat verilse daha yerinde olacağını düşündüğümüz bu kitapla, Gökâlp'in hayatına ve eserlerine dair vesikalar da kazanmış oluyoruz.

F. Abdullah Tansel